

Հանրապետական մանկավարժահոգեբանական կենտրոն

**«Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների և ուսուցչի
օգնականների դասավանդման հմտությունների զարգացման
ապահովում» ծրագիր**

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Դպրոց՝ Արմավիրի մարզի Վաղարշապատի 12 հիմնական դպրոց
Թեմա՝ Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը կերպարվեստ
առարկայի միջոցով

Վերապատրաստող, մենթոր՝ Փիրուզա Սարգսյան
Ուսուցիչ՝ Ադիլյան Լիլիթ

Վաղարշապատ 2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն	3
Թեմա 1	
«Արժեհամակարգ» հասկացության բնութագրումը մանկավարժության մեջ	6
Թեմա 2	
Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը կերպարվեստի ժանրերի միջոցով	8
Հավելված	17
Եզրակացություն	19
Գրականության ցանկ	20

Ներածություն

Թեմայի արդիականությունը Ժամանակակից հասարակությունն արմատական փոփոխությունների մի բարդ շրջան է անցնում: Դա անմիջականորեն ազդում է երիտասարդ սերնդի մտածելակերպի, գործելակերպի, հոգեբանության և արժեքային կողմնորոշումների վրա: Նա այդ գործընթացների մասնակիցն է, այդ արժեքների ժառանգորդն ու կրողը: Նրա առջև ծառանում է նոր ժամանակի պահանջներին համապատասխան երափոխվելու, կարողությունները զարգացնելու և իրացնելու խնդիրը: Ներկայումս կրթությունը վերաճել է մի գործոնի, որը նպաստում է հասարակության մեջ մարդու դերի առավել արժևորմանը՝ զարգացնելով համակեցության, հանդուրժողականության, համագործակցության և արժեքային անհրաժեշտ որակներ: Կրթական միջավայրի և կրթության բովանդակության արդիականացման անհրաժեշտությունը պահանջում է ուսուցման ավանդական մոտեցումների և մեթոդների վերանայում, կրթության նկատմամբ պետական և հասարակական հոգածության արմատական բարելավում: Հայաստանի Հանրապետության կրթական համակարգը խորհրդային կրթական համակարգի ժառանգորդն էր և կազմավորվել էր նրա հենքի վրա: Խորհրդային Միությունում միասնական էին կրթական խնդիրները, մեթոդական սպասարկումը: Միասնական էր նաև արժեհամակարգը: Մեզ մնում էր միայն տեղայնացնել կենտրոնից եկած որոշումները: Անկախացումից հետո իրավիճակը կտրուկ փոխվեց: Կրթական համակարգի արմատական վերակառուցման պահանջը կախված էր օդում: Փոխվեց ժամանակաշրջանը, փոխվեցին նաև արժեքները, փոխվեցին արժեքային կողմնորոշումները, նախասիրություններն ու պահանջմունքները: Նոր իրավիճակը համարժեք մոտեցումներ էր պահանջում: Նոր խնդիրներ առաջ եկան, որոնք հրատապ լուծման կարիք ունեին: Շուկայական հարաբերությունների պայմաններում բազմաթիվ արժեքներ, որպես մանրադրամ, շուկա նետվեցին: Նորանկախ

հանրապետության նոր սերնդի հասարակական կյանքի, արժեքների նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքն ու բարոյական սկզբունքները տարբերվում էին նախորդներից: Կյանքը կառուցվեց նոր կանոնների և նոր նորմերի վրա: Նոր սերնդի համար ժամանակակից աշխարհն իր արժեքային համակարգով բավականին բարդ ու անկանխատեսելի էր թվում: Կրթության հիմնախնդիրներով զբաղված մասնագետներին առաջադրված է ճշգրիտ որոշել և բյուրեղացնել այն գլոբալ արժեքները, որոնք անհրաժեշտ էին քսանմեկերորդ դարի քաղաքացուն: Իսկ որո՞նք են այդ արժեքները, և ի՞նչ մեխանիզմներով էին դրանք հասցվելու սովորողին: Այսօրինակ հարցերը քննարկումների նյութ էին դառնում: Արագընթաց փոփոխությունների, նոր արժեքների այդ հորձանուտում երիտասարդ սերունդը դժվարանում էր իր համար արժեքային կողմնորոշումներ ձևավորել:

Հետազոտական աշխատանքի նպատակը և խնդիրները: Հետազոտության հիմնական նպատակն է ներկայացնել և ուսումնասիրել հանրակրթական դպրոցներում սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորումը: Այդ նպատակների իրականացումը ենթադրում է կոնկրետ խնդիրների լուծում, որոնք էլ ապահովում են աշխատանքի տրամաբանությունն ու կառուցվածքը: Առաջադրված նպատակին հասնելու համար աշխատանքում առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները՝

- Վերլուծել հիմնախնդրի վերաբերյալ մասնագիտական գրականություն:
- Արժևորել արժեքային համակարգի դերը դասաժամերին:
- Մեկնաբանել արժեքային համակարգի ձևավորման գործընթացը և յուրացումը:
- Զարգացնել երևակայությունը, քննական, ստեղծագործական, պատկերավոր մտածողությունը, ուշադրությունը:
- Ձևավորել գեղեցիկը և ներդաշնակը տեսնելու զգալու, գնահատելու, պահպանելու և արարելու ցանկություն և կարողություն:
- Ձևավորել մշակութային արժեքների պահպանման, բազմացման, փոխանցման գործում սեփական մասնակցությունն ունենալու պահանջմունք:

Հետազոտական աշխատանքի գործնական նշանակությունը:

Աճող սերնդի արժեքային համակարգի ձևավորման, գեղարվեստական կրթության ու գեղագիտական դաստիարակության հարցը այսօր դարձել է համապետական, համաժողովրդական հիմնախնդիր: Հանրակրթական դպրոցում աշակերտների գեղագիտական և արժեքային համակարգի դաստիարակության ընդհանուր համակարգում նշանակալից դեր ունի գեղարվեստական կրթությունը: Կերպարվեստի ուսուցումը երեխայի առջև բացում է դեպի արվեստը տանադ ճիշտ ճանապարհը՝ նրա համար բացահայտելով այն խնդիրներն ու նպատակները, որոնք նա պետք է դնի իր առջև արվեստի հետագա բարձրունքներին հասնելու համար: Կերպարվեստը դպրոցականների գեղարվեստական գործունեության հիանալի միջոց է: Բնության տարբեր վիճակները նկարելիս դպրոցականը առարկայական աշխարհը դիտարկելու և ուսումնասիրելու միջոցով մեծ հետաքրքրություն է հանդես բերում բնության գեղեցկության, գույների և ձևերի հարստության ու բազմազանության նկատմամբ: Նա տեսնում է ամբողջի և մասի հարաբերության համաչափությունը, ընկալում է բնության գունային երանգների ռիթմն ու ներդաշնակությունը:

Հետազոտական աշխատանքը կազմված է ներածությունից, երկու թեմայից, հավելվածից, եզրակացությունից, գրականությունից:

ԹԵՄԱ 1

«Արժեհամակարգ» հասկացության բնութագրումը մանկավարժական գիտության մեջ

«Արժեհամակարգ» հասկացությունը մանկավարժական գիտության մեջ ըմբռնվում է բավական լայն շառավղով: Առավել ընդունված է այն ընկալումը, որ արժեհամակարգը մարդոտ բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար: Արժեքների թվարկված համախմբերից որևէ մեկին գերապատվություն տալը կնշանակեր ոչ մանկավարժական մոտեցում խնդրին. Արժեհամակարգը լիակատար է և համեմատաբար ավարտուն բոլոր ներառված համախմբերի ներդաշնակ փոխլրացման պայմաններում: Ահա թե ինչու «արժեհամակարգ» հասկացությունը նաև զուրկ է խիստ որոշակի ստույգությունից: Արժեհամակարգի ձևավորման և նրա հարաբերական կայունության ապահովման համար հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները: Արժեհամակարգի մեջ կուտակված է անցյալի փորձը, որի յուրացումը աշակերտների մեջ ձևավորում է հայրենասիրության, սեփական ժողովրդի պատմության, նրա ստեղծած մշակութային արժեքների, գիտական նվաճումների համար հպարտության զգացում: Իսկ ակտիվ ճանաչողական գործունեության պայմաններում ձևավորված գիտելիքները աշակերտների մոտ վերածվում են համոզմունքների և կարողությունների: Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ ժողովրդագրական, ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական և այլն: Հաշվի առնելով բազմաթիվ այս և այլ հանգամանքներ՝ ժամանակակից մանկավարժության համար խնդիր է դառնում

սովորողների ազգային գիտակցության ձևավորումը սեփական ժողովրդի պատմության ու մշակույթի հենքի վրա՝ չանտեսելով համամարդկային արժեքները: Կրելով վերոնշյալ և այլ հանգամանքների ներգործությունը, ընտրությամբ յուրացնելով դրանց ազդեցությունը՝ աշակերտը հաղորդակցվում է հասարակական մշակույթին և ձևավորվում իբրև ստեղծագործ անհատականություն: Ընդ որում՝ կրթական տարբեր աստիճաններում աշակերտն ունենում է աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի տարբեր դրսևորումներ և հարաբերություններ: Վերաբերմունքն աշխարհի նկատմամբ և հարաբերությունը աշխարհի հետ, վերաբերմունք սեփական անձի նկատմամբ և հարաբերությունն ինքն իր հետ իրականացվում են հասարակական դաստիարակության համակարգի (ուսումնական աստատություններ, հասարակական, պետական, խորհրդակցական մարմիններ, մանկապատանեկան կառույցներ, այլ) և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների (հեռուստատեսություն, համացանցային լրատվական միջոցներ, մամուլ) միջոցով: Կինոն, թատրոնը, հեռուստատեսությունը, համացանցը ներգործում են աշակերտի անձի վրա ոչ միայն ինքնին՝ որպես տեղեկատվության աղբյուրներ, այլ նաև որոշակի տիպարների միջոցով, որոնք դրսևորվում են այդ «տեղեկատվական աղբյուրներից հոսող» հերոսների վարքագծում:

Թեմա 2

Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը կերպարվեստի ժանրերի միջոցով Կերպարվեստի դասավանդման մեթոդիկա

Գեղարվեստական կրթության բովանդակությունը և հիմնական մեթոդաբանական սկզբունքները պետք է համապատասխանեն հասարակության զարգացման հրատապ խնդիրներին, համաշխարհային մշակութային գործընթացին, անհատի հոգևոր պահանջմունքների բազմակողմանի բավարարմանը: Կերպարվեստը մեծ հնարավորություններ ունի 7 գեղագիտական դաստիարակության գործում: Աշխարհի ճանաչողությունը կերպարվեստի միջոցների՝ գծի, գույնի ու կերպարների օգնությամբ, թույլ է տալիս միջավայրը՝ ընդհանրացնել նաև հայրենի բնության մեջ: Սա մեր աշխարհագրական տարածքն է՝ ազգամշակութային բազմադարյան շերտերով, իր քարակերտ և Ձեռակերտ կոթողներով: Այն ազգի լեզուն է ու կենցաղը, նրա հանճարի բազմաբովանդակ պատմությունը: Ահա սա է այն իրական և բնական միջավայրը, որը պարտավոր ենք ներկայացնել որպես հենք՝ գեղագիտական դաստիարակության խնդիրներն իրականացնելու համար: Գեղարվեստական կրթությունը հանրակրթական դպրոցում կոչված լուծելու սովորողների գաղափարական գիտակցության, աշխատանքային և գեղագիտական աստիարակության, ճաշակի զարգացման, բնության, պատմական և մշակութային հուշարձանների պահպանության գիտակցության ձևավորման, ինչպես նաև հոգևոր և բարոյական մի շարք խնդիրներ: Ելնելով դաստիարակության ընդհանուր խնդիրներից՝ հանրակրթական դպրոցում կերպարվեստի դասավանդման հիմնական նպատակներն են. Օգնել երեխաներին ճանաչելու շրջապատող աշխարհը, զարգացնել նրանց դիտողականությունը, ձևավորել տրամաբանական մտածողություն, ինչպես նաև տեսածի նկատմամբ գիտակցական վերաբերմունք: Բացահայտել մարդկանց կյանքում ստեղծագործական

աշխատանքի նշանակությունը: Տալ աշխարհի գեղագիտական ընկալման ճիշտ կողմնորոշում: Զարգացնել տարածական մտածողություն, պատկերային երևակայություն Աշակերտներին ծանոթացնել ազգային մշակույթի ստեղծագործություններին: Գեղարվեստական ստեղծագործության նկատմամբ սերմանել հետաքրքրություն և սեր: Կերպարվեստն օգնում է երեխաներին տեսնելու աշխարհը ավելի ընդարձակ և բազմակողմանի: Առարկայի դասավանդումը լուծում է երկու փոխկապակցված խնդիր՝ տեսողական ընկալունակության զարգացումը, տեսաձևի նկատմամբ գիտակցական վերաբերմունքը: Տեսողական ընկալունակությունը 8 աշակերտի կողմից ուշադիր դիտելու կարողությունն է՝ համեմատելով առարկաներն ու երևույթները, բացահայտելով նմանություններն ու տարբերությունները, առարկաների նյութի ու ձևի դասակարգումը: Տեսաձևի նկատմամբ գիտակցական վերաբերմունքը բավականին բարդ գործընթաց է, սակայն կերպարվեստի դասավանդման մեջ առաջնային դեր ունի: Վերջինիս դերը շատ կարևոր է հատկապես մանկական տարիքում, երբ երեխան նոր է սկսում հասկանալ և գիտակցել իրեն շրջապատող իրականությունը: Կրթական նշանակությունը Արվեստն ընդհանրապես և կերպարվեստը՝ հատկապես, իրենց մեջ խտացնելով շրջապատող իրականության ամենատարբեր երևույթները, այդ թվում «մարդշրջապատող առարկայական աշխարհ» բազմաբնույթ փոխհարաբերությունները, իրենց վրա են ստանձնում անձի կրթության և դաստիարանության առանցքային դերը: Իր յուրահատկության և բովանդակության, ինչպես նաև ուսումնական բոլոր առարկաների հետ փոխադարձ կապ ստեղծելու բացառիկ հնարավորության շնորհիվ, «Կերպարվեստը» կոչված է խթանելու սովորողների մտավոր և հոգևոր ներուժի բացահայտումը, զագացումը և հարստացումը, ընդհանուր աշխարհայացքի ձևավորումը որումը Կերպարվեստի տարբեր տեսակներին հաղորդակցվելը և ինքնուրույն գեղարվեստական գործունեություն նաաստում է՝ իրականության՝ գիտակցական և զգայական ընկալման ձևավորմանը, վերլուծական և ստեղծագործական մտածողության զարգացմանը, անձի ինքնաճանաչմանը, ինքնարտահայտմանը և մտահորիզոնի ընդլայնմանը, սովորողների գեղարվեստական կրթությանը, գեղագիտական և

բարոյական դաստիարակությանը, ազգային-այրենասիրական և մարդասիրական զգացումների արմատավորմանը:

Գեղանկարչություն

Գեղանկարչությունը ձևավորում է մարդու գեղագիտական ճաշակը, ունի ճանաչողական նշանակություն, ստեղծում է մարդու, բնության, առարկաների, պատմական և այլ երևույթների գեղարվեստական պատկերներ՝ օգտագործելով գույնի, գծանկարի, կոմպոզիցիայի, լույսի և ստվերի ընձեռած հնարավորությունները: Տարբերում են գեղանկարչության պատմական, կենցաղային, անիմալիստական (կենդանիների պատկերումը) և այլ ժանրեր: Նշանակությամբ, կատարման բնույթով ու կերպարներով առանձնանում են մոնումենտալ-դեկորատիվ գեղանկարչությունը (որմնանկարչություն, առաստաղապատկեր, պաննո), բեմանկարչությունը, մանրանկարչությունը, սրբանկարչությունը և այլն: Գեղանկարչական գործեր ստեղծվում են կտավի, փայտի, թղթի, քարի, ապակու, մետաղե կամ այլ հիմքի վրա, որը սովորաբար ծածկվում է հիմնաշերտով: Գեղանկարչության հիմնական արտահայտչամիջոցը գույնն է՝ կոլորիտը, որը յուրաքանչյուր պատկերում ունի իր գունաշարը՝ գամման՝ երբեմն նույն գույնի նրբերանգներով: Գեղանկարչությունն սկզբնավորվել է դեռևս քարի դարում: Պահպանվել են ժայռապատկերներ Ֆրանսիայում (Ֆոն դը Գոմ քարայրեր), Հյուսիսային Իսպանիայում (Ալտամիր) և այլուր: XX դարի կեսից առաջացել են նոր հոսանքներ ու դպրոցներ, որոնց բնորոշ են իրականության և աշխարհի նյութականության սուր զգացողությունը, կերպարների հոգևոր հարստությունն ու ռոմանտիկ ոգեշնչվածությունը: Գեղանկարչությունը Հայաստանում նույնպես սկզբնավորվել է վաղ անցյալում. Հայտնաբերվել են մ. թ. ա. VI–IV հազարամյակների ժայռապատկերներ, նեոլիթյան, էնեոլիթյան շրջանի գունավոր, նախշազարդ և բրոնզի դարի երկրաչափական, բուսական, կենդանական զարդամոտիվներով խեցեղեն: Ուրարտական շրջանում գեղանկարչությունն արդեն մասնագիտացված բնագավառ էր (որմնանկարներ, խճանկարներ): Հայաստանում ավատատիրական կարգերի հաստատումն ու քրիստոնեության ընդունումը որպես

պետական կրոն գեղանկարչությանը հաղորդել են նոր ձև և բովանդակություն. Գլխավոր պատվիրատուն դարձել է եկեղեցին, որը որոշակի պահանջներ է դրել նկարիչ կատարողների առջև: Հելլենիզմի դարաշրջանից մեզ հասած գեղանկարչության դասական օրինակ է Գառնիի ամրոցի բաղնիքի խճանկար հատակը (III դար): Միջնադարյան եկեղեցիների որմնանկարները և առանձին ձեռագրերի մանրանկարներ գեղարվեստական ու պատմամշակութային խոշոր արժեքներ են: XVII–XVIII դարերի մոնումենտալ և հաստոցային գեղանկարչությունը զարգացել է Հովնաթանյան տոհմի նկարիչների, Նոր Զուղայի դպրոցի (Մինաս, Հովհաննես Մրքուզ) գործունեության շնորհիվ: Նոր ժամանակաշրջանի հայկական գեղանկարչության նշանավոր ներկայացուցիչներ Հակոբ Հովնաթանյանի և Հովհաննես Այվազովսկու մի շարք գործեր գույնի անսովոր դրսևորման շնորհիվ դարձել են այդ շրջանի արվեստի լավագույն նմուշներից: XX դարի սկզբին Հայաստանում և արտերկրում ստեղծագործող մի խումբ նկարիչներ՝ Վարդգես Սուրենյանցը, Գևորգ Բաշինջաղյանը, Փանոս Թերլեմեզյանը, Ստեփան Աղաջանյանը, Եղիշե Թադևոսյանը, Վարդան Մախոխյանը, Էդգար Շահինը և ուրիշներ, գեղանկարչությունը հարստացրել են բարձրարժեք գործերով: XX դարի 1-ին կեսին հայկական կերպարվեստի ազգային ավանդույթների և գեղանկարչության զարգացմանն իր բացառիկ արվեստով նպաստել է Մարտիրոս Սարյանը: Այդ շրջանում գեղանկարչության առաջընթացին իրենց լուրջ նպաստն են բերել նաև Սեդրակ Առաքելյանը, Ալեքսանդր Բաժբեուկ-Մելիքյանը, Սեդրակ Ռաշմաճյանը, Վահրամ Գայֆեճյանը և ուրիշներ: Հայկական գեղանկարչությունն առանձնակի վերելք է ապրել 1960-ական թվականներին՝ Հարություն Կալենցի, Մինաս Ավետիսյանի, Գրիգոր Խանջյանի, Մարիամ և Երանուհի Ասլամազյանների, Հովսեփ Փուշմանի, Գառգուի, Շարթի, Ժանսեմի և ուրիշների ստեղծագործություններով: Արդի հայ գեղանկարչության ճանաչված դեմքերից են Մկրտիչ Սեդրակյանը, Ռոբերտ և Հենրի Էլիբեկյանները, Կարեն Սմբատյանը, Ռուդոլֆ Խաչատրյանը, Ալեքսանդր Գրիգորյանը, Զուլում Գրիգորյանը, Արկաղի Բաղդասարյանը, Է միլ Գազազը, Ռուբեն Աղայանը, Վալմարը, Փարավոն Միրզոյանը, Սարգիս Համալբաշյանը, Ռուբեն Աբովյանը, Արկաղի Պետրոսյանը և ուրիշներ:

Դեկորատիվ-կիրառական արվեստ

Դեկորատիվ արվեստը միջավայրի, տոնակատարությունների, հանդիսությունների, ցուցադրությունների և այլ միջոցառումների գեղարվեստական ձևավորման, ինչպես նաև գեղարվեստական կենցաղային իրերի պատրաստման արվեստն է: Դեկորատիվ-կիրառական արվեստը դեկորատիվ արվեստի և ժողովրդական ստեղծագործության նյութական ու հոգևոր արժեքներ ստեղծող ոլորտ է: Դեկորատիվ արվեստն սկզբնավորվել է հասարակության զարգացման վաղ շրջանում: Դարերի ընթացքում այն կրել է տարբեր ոճերի և ուղղությունների ազդեցությունը: Մ.թ.ա. II հազարամյակում Չինաստանում ստեղծվել են բրոնզե գեղարվեստական կերտվածքներ, ոսկրե և նեֆրիտե քանդակազարդ առարկաներ, մ.թ.ա.V-III դարերում՝ բարձրորակ մետաքսե գործվածքներ, խեցեղեն, մ.թ. VIII-X դարերում ծաղկման է հասել ճենապակու, իսկ XIV-XVIII դարերում՝ խեցեգործական արտադրությունը: Միջնադարյան Եգիպտոսի դեկորատիվ-կիրառական արվեստում տարածված էին դաջածո գործվածքները, նկարազարդ խեցեգործությունը, ընդելուզված կահույքի պատրաստումը, փայտափորագրությունը և այլն: Դեկորատիվ արվեստի գանձարանում իրենց ծանրակշիռ ավանդն ունեն նաև հայ վարպետները: Կարի, ոսկերչության, դրվագման, խեցեգործության և արհեստների այլ տեսակներ Հայաստանում հայտնի էին մ.թ.ա. III հազարամյակից: Հայկական ոսկերչությունն ու ակնագործությունը զարգացել են ոչ միայն Դվինում, Անիում, Արծնում, Վասպուրականում, Արցախում, Ախալցխայում, այլև Կոստանդնուպոլսում, Լվովում, Թիֆլիսում, Նոր Զուղայում, Նուխիում, Շամախիում և այլուր: Վաղ միջնադարից մինչև XIX դարը պատրաստվել են թանկարժեք մետաղներով, քարերով զարդարված, դրվագված, ընդելուզված գրքերի նրբագեղ կազմեր ու մասնատուփեր: Միջազգային շուկայում մեծ պահանջարկ ունեին փորագրված ոսկրե իրերը, կարմիր կաշվե առարկաները, փայտե քանդակազարդ կերտվածքները: IX-XIII դարերում Հայաստանում զարգացման բարձր մակարդակի են հասել կարը, կտորեղենի ձևավորումը, արտահանվել են բրդե, մետաքսե ինքնատիպ գործվածքներ: Ֆրանսիայում չթի մեծ պահանջարկի ժամանակ հայերը 1677 թ-ին Մարսելում ստեղծել են դաջածո կտորների ֆաբրիկա, որն առաջինն էր Եվրոպայում, իսկ 1699

թ-ին անգլիացիները դաջածո գործվածքներ են պատվիրել Սպահանի հայ վարպետներին: XVII–XVIII դարերում լեհ ազնվականության զգեստի պարտադիր տարր էր «Սլուցկի գոտին», որը պատրաստում էին Սլուցկի հայերը և արտահանում եվրոպական երկրներ: ՀՀ-ում դեկորատիվ-կիրառական արվեստը շարունակում է նորովի զարգանալ ազգային ավանդույթների հենքի վրա: Այդ ոլորտի հայ վարպետներն զբաղվում են ապակու տարատեսակների (հախճապակի, ճենապակի) գեղարվեստական մշակմամբ, արծաթագործությամբ, ոսկերչությամբ, մետաղագործությամբ, փայտագործությամբ, խեցեգործությամբ և այլն:

Քանդակագործություն

Քանդակագործությունը կերպարվեստի ամենահին տեսակներից է, որի գործերն ունեն ծավալատարածական ձևեր, եռաչափ են և շոշափելի: Քանդակագործությունը պատկերում է հիմնականում մարդուն, կենդանիներ (անիմալիստական ժանր), սակավ՝ բնությունը (բնապատկեր) և առարկաներ (նատյուրմորտ): Քանդակը, սովորաբար, նախ կերտում են կավից, պլաստիլինից կամ մոմից, ապա ձուլում գիպսից. Գիպսե ձուլածոները ծառայում են նաև որպես մոդել՝ քանդակն ավելի մնայուն նյութերով (փայտ, քար, մետաղ) վերստեղծելու համար: Քանդակն ունի 2 ենթատեսակ՝ բոլորաքանդակ (ստեղծագործությունը բոլոր կողմերից տեսանելի է) և ռելիեֆ (պատկերը հարթության վրա փորագրվում է կամ կերտվում որոշակի ցցունությամբ): Ռելիեֆները, ըստ ծավալային պատկերաձևերի, լինում են բարձրաքանդակ (քանդակապատկերի ծավալի կեսից ավելին դուրս է մակերեսից), հարթաքանդակ (քանդակապատկերի ծավալի կեսից պակասը դուրս է մակերեսից) և խորաքանդակ (մակերեսից խոր ընկած քանդակապատկեր), որոնք հարդարում են շենքի ճակատը, գոտին, ճակտոնը, ներսի պատերն ու առաստաղը (առաստաղապատկեր): Քանդակագործության մեջ տարբերակում են մոնումենտալ, հաստոցային, դեկորատիվ և փոքր ձևերի քանդակներ: Մոնումենտալ քանդակի նպատակը կարևոր գաղափարների, պատմական իրադարձությունների, ականավոր մարդկանց դերի քարոզումն է և հիշատակի հավերժացումը. Դրվում է բաց տարածության մեջ և հասարակական վայրերում: Հաստոցային քանդակը բնական կամ ճարտարապետական միջավայրից կախում չունի. Դրվում է թանգարաններում,

հասարակական կամ բնակելի շենքերի ներսում: Մեծ հնարավորություններ ունի թե՛ բոլորաքանդակում, թե՛ ռելիեֆում մարմնավորելու թեմատիկ զանազան իրավիճակներ և արտահայտելու կերպարի ներաշխարհի առանձնահատկությունները: Դեկորատիվ քանդակը զարդարման միջոց է և սովորաբար համադրվում է ճարտարապետության հետ: Փոքր ձևերի քանդակները տարբեր ժանրերի մանրաքանդակներ են («մանր պլաստիկա»), որոնք պատրաստվում են խեցուց, մետաղից, ոսկրից, քարից, ապակուց կամ պլաստմասսայից. Նախատեսված են շինությունների ներսը զարդարելու համար, հաճախ աղերսվում են դեկորատիվ-կիրառական արվեստի հետ: Քանդակագործության առաջին նմուշները (ժայռապատկերներ, կնոջ մարմնով բոլորաքանդակներ և այլն) ստեղծվել են վաղ անցյալում: Դեռևս բրոնզի դարում քանդակագործությունը համարվել է մասնագիտություն, որի հնագույն կենտրոններն էին Հին Եգիպտոսն ու Միջագետքը: Քանդակագործության պատմության կարևոր փուլն անտիկ շրջանն է, որի իդեալը ներդաշնակ զարգացած մարդու կերպարի ստեղծումն էր (Միրոն, Ֆիդիաս, Պոլիկլետոս, Սկոպաս և ուրիշներ): XV–XIX դարերում քանդակագործության մեջ գերիշխել են կառուցվածքային ավելի ազատ լուծումները (Դոնատելլո, Միքելանջելո, Օգյուստ Ռոդեն, Ֆեդոտ Շուբին և ուրիշներ): XX դարում թարմացվել և նորոգվել են քանդակագործության մեթոդներն ու նյութերը (Արիստիդ Մայոլ, Էմիլ Անտուան Բուրդել, Հենրի Մուր և ուրիշներ): Քանդակագործության ամենահին ձևերից են կիսանդրին, անդրին (ամբողջական արձանը), դիմաքանդակը և այլն: Տարբերում են նաև թեմատիկ քանդակներ, որոնք պատկերում են մեկ կամ մի քանի ֆիգուր (Միքելանջելոյի «Պիետտա», 1498-1501, Օ. Ռոդենի «Կալե քաղաքի բնակիչները», 1880 թ., Ա. Մայոլի «Երեք գեղուհիներ», 1930-38 թթ., և այլն): Տարբեր նյութեր օգտագործելիս կիրառվում են քանդակելու տարբեր տեխնիկաներ՝ ծեփում, կոփում, կռում, փորագրում, դրվագում և այլն: Կերտվում են նաև խեցեղեն քանդակներ: Հայաստանում քարի մշակման մասին վկայված է հնագույն ժամանակներից. Առաջին քանդակները ժայռապատկերներն են: Բրոնզի դարից հայտնի են բոլորաքանդակը և բարձրաքանդակը ոչ միայն քարից (վիշապներ), այլև կավից, փայտից, գունավոր

մետաղներից (պեղվել են Վանաձորում, Լճաշենում): Մոնումենտալ արձաններ, հարթաքանդակներ, քանդակագարդ իրեր են ստեղծվել երկաթի դարի ուրարտական արվեստում, որի ավանդույթները շարունակվել են մ.թ.ա. VI–IV դարերում: Հելլենիզմի շրջանում քանդակագործությունը զարգացել է մեծ մասամբ Հունաստանից բերված բարձրարվեստ կոթողների օրինակով և տեղում ստեղծված արձաններով (Նեմրուք լեռան վրա Երվանդունիների տեղադրած մոնումենտալ քանդակները, մ.թ.ա. I դար): Պատմական և գեղարվեստական մեծ արժեք ունեն այդ շրջանի արձաթագործության նմուշները, դրամները՝ Տիգրան Բ Մեծի և Արտավազդ Բ-ի դիմաքանդակներով, Գառնիի տաճարի զարդաքանդակները: Դեկորատիվ զարդաքանդակները կիրառվել են հիմնականում եկեղեցաշինության մեջ, որոշ հուշարձաններում համադրվել են թեմատիկ բարձրաքանդակների հետ: Վաղ շրջանի նմուշներն ի հայտ են եկել V դարում (Տեկոր, Դվին, Երերույք և այլն): Այդ համադրումը փայլուն կերպով դրսևորվել է նաև VII դարում՝ Զվարթնոցի, Սրենի X–XIV դարերում՝ Անիի հուշարձաններում, Աղթամարում, Գանձասարում, Նորավանքում և այլուր: Ճարտարապետության մեջ հաճախ քանդակագարդել են փայտը՝ դռների, խոյակների համար: Ստեղծել են նաև փայտե թեմատիկ քանդակներ: Եկեղեցական կառույցներում տարածված էին նվիրատուների պատկերաքանդակները (Աղթամար, Գազկաշեն, Սանահին, Հաղպատ և այլն), միջնադարյան Հայաստանում՝ հուշակոթողները, որոնք դրվում էին հանգուցյալների շիրիմներին կամ նվիրվում որևէ կարևոր իրադարձության: IX դարից տարածվել է խաչքարի արվեստը, զարգացել է նաև մետաղի գեղարվեստական մշակումը: Նոր ժամանակներում հայկական պրոֆեսիոնալ քանդակագործությունը ձևավորվել է XIX դարի վերջին, Կոստանդնուպոլսում (Երվանդ Ոսկան): Հաջորդ սերնդի ներկայացուցիչներից են Անդրեաս Տեր-Մարությանը, Միքայել Միքայելյանը, Հայկ Բաղիկյանը, Հակոբ Փափազյանը, Ռուզան Մուրացանը, Միքայել Փոլադյանը և ուրիշներ: 1920-ական թվականներին Հայաստանում ստեղծվել են բազմաթիվ մոնումենտալ քանդակներ, ձևավորվել է հայ քանդակագործության ազգային դպրոցը և զարգացել Արա Մարգարյանի, Սուրեն Ստեփանյանի, Ստեփան Թարյանի, Այծեմնիկ Ուրարտուի, ապա՝ Երվանդ Քոչարի ջանքերով: Հայրենական մեծ պատերազմի (1941– 1945 թթ.) և

հետպատերազմյան տարիներին իրենց լավագույն գործերով աչքի են ընկել Նիկողոս Նիկողոսյանը, Սարգիս Բաղդասարյանը, ապա՝ Արա Հարությունյանը, Ղուկաս Չուբարյանը, Խաչատուր Իսկանդարյանը, Թերեզա Միրզոյանը, Հովհաննես Բեջանյանը, Ֆրիդ Սողոյանը և ուրիշներ: Խեցեգործական քանդակներ են ստեղծել Ռազմիկ Շահվերդյանը, Հռիփսիմե Սիմոնյանը, Հմայակ Բղեյանը: 1970-ական թվականներից ուշագրավ քանդակներ են կերտել Լևոն Թոքմաջյանը, Բենիկ Պետրոսյանը, Արա Շիրազը, Վլադիմիր Պետրոսյանը, Արտաշես Հովսեփյանը, Ֆերդինանդ Առաքելյանը, Գետիկ Բաղդասարյանը, Տիգրան Արզումանյանը և ուրիշներ: Հայկական քանդակագործության առաջընթացը պայմանավորել են նաև Սփյուռքի վարպետները՝ Հակոբ Գյուրջյանը, Խորեն Տեր-Հարությունը, Ռուբեն Նակյանը, Արտո Չաքմաքչյանը, Նվարդ Զարյանը, ապա՝ Դավիթ Երևանցին, Էմիլ Գազազը, Վան Սողոմոնյանը և ուրիշներ:

Հավելված՝

5 քայլով դասի պլան

Առարկա՝ կերպարվեստ

Դասարան՝ 7

Դասի թեմա՝ Գույն և գունատեսություն, Մինաս Ավետիսյանի կյանքն ու գործունեությունը

Ուսուցիչ՝ Աղիլյան Լիլիթ

Դասի նպատակը

Ծանոթացնել Մինաս Ավետիսյանի կյանքին և ստեղծագործություններին, ձևավորել նյութի հետ աշխատելու կարողունակությունը, զարգացնել երևակայության և ստեղծագործական կարողությունները: Ձևավորել գեղագիտական ճաշակը, ազգային և հոգևոր արժեքների գնահատում:

Դասի ավարտին սովորողը կկարողանա

- ներկայացնել նկարչի կյանքն ու ստեղծագործական ուղին
- տարբերել գույնը և երանգները
- ստանալ հիմնականից բաղադրյալ գույներ
- աշխատել թիմով և անհատական
- ստեղծել Մինաս Ավետիսյանի աշխատանքների կրկնօրինակներ

Անհրաժեշտ նյութեր – պաստառ, դասագիրք, քարտեր, գունավոր մատիտներ, գուաշ, ջրաներկ, յուղամատիտներ, պաստել, սովարաթղթեր, վրձիններ, գունավոր թղթեր, գունավոր կավիճներ:

1 Դասի սկիզբ Ինտերակտիվ հարցադրումներով ամփոփել կերպարվեստի ժանրերը, տեսակները, տարբերել դրանց առանձնահատկությունները, անդրադառնալ

գունային անիվին, խոսել քրոմատիկ և աքրոմատիկ, բաղադրյալ, հիմնական, չեզոք գույներից:

2 Նոր նյութի հաղորդում

Սահիկաշարով ներկայացնել Մինաս Ավետիսյանի կյանքը, ստեղծագործական գործունեությունը: Տեսանյութով ծանոթացնել նկարչի անձնական կյանքից մի հատված և քննարկել: Ներկայացնել նաև գույների վարպետ Մարտիրոս Մարյանին, որպես ավագ նկարիչ Մինասի կյանքում: Բեմականացնել նրանց առաջին հանդիպումը:

3 Ուղղորդված աշխատանք

Դասարանը բաժանել 4 խմբի, յուրաքանչյուրը 7 աշակերտ: Ամեն խումբ կաշխատի տարբեր նյութով՝ ջրաներկ, յուղամատիտ, մատիտ, գուաշ: Երեխաները կրկնօրինակում են նկարչի աշխատանքներից մեկը և մեկնաբանում կատարած աշխատանքը:

4 Ինքնուրույն աշխատանք

Նկարել բնանկար ժանրից «Ձաջուռ» թեման, մեկնաբանել և հիմնավորել գույների ընտրությունը:

5 Դասի ավարտը

Խմբերը միավորեցին իրենց կատարած աշխատանքները և ստացան Մինաս Ավետիսյանի ինքնանկարը և հիմնավորեցին «Բոլորս Մինաս ենք» խորագիրը:

Գնահատում – ձևավորող, ըստ սանդղակի

1. Սեփական դիրքորոշում հայտնելը
2. Պասիվ մասնակցին քննարկման մեջ ներքաշելը
3. Անցած թեմաներից օրինակներ բերելը
4. Համագործակցելը
5. Կարգապահ լինելը

Տնային առաջադրանք- ավարտել անավարտ աշխատանքները:

Եզրակացություն

Ելնելով վերոգրյալից՝ կարող ենք եզրակացնել, որ արժեքային համակարգի ձևավորումը ժամանակակից դպրոցի գերխնդիրն է և մշտապես պետք է լինի մանկավարժների ուշադրության կենտրոնում: Այս հետազոտական աշխատանքը շոշափում է մի այնպիսի թեմա, որը անկասկած շատ մեծ նշանակություն ունի Հայաստանի և հայ ժողովրդի համար: Խոսքը գնում է ազգային արժեքային համակարգի ձևավորման մասին: Արժեհամակարգի ձևավորման և նրա հարաբերական կայունության ապահովման համար հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները: Մշակութային և հոգևոր արժեքները գնահատելը, <<հայրենասիրությունը, վստահությունը, անկեղծությունը, կյանքը, սերը, հարգանքը, կամքը, հետաքրքրությունը, հավատարմությունը, կրթվելը, խելքը, բարությունը, միմյանց գնահատելը, հավատը առ Աստված, արժանապատվությունը, ճշտախոսությունը, կամեցողությունը, խոհեմությունը, կոլեկտիվիզմը առատաձեռնությունը, նվիրվածությունը, աշխատասիրությունը, մշակութային արժեքները գնահատելը, ազատությունը, ընկերությունը, ինքնուրույնությունը, մարդ լինելը>>: Մենք պետք է ճիշտ ուղղորդենք աշակերտներին, առավել ևս ներկայիս տեղեկատվական բազմանյութ իրականության մեջ, որպեսզի իրենց ուրույն դիմագիծը ճիշտ ձևավորեն արժեքային համակարգի կոնտեքստում և երբեք չկորցնեն այն: Կյանքի տարբեր ոլորտների նկատմամբ վերաբերմունքը սովորողների մեջ ձևավորվում է կրթության ընթացքում ստացած տեղեկույթի միջոցով: Կրթության սոցիալական ինստիտուտի միջոցով իրականանում է արժեքային մշակույթի փոխանցումը սերնդեսերունդ:

Գրականություն

- Շիշմանյան Ռ., Բնանկարն ու հայ նկարիչները, Ե., 1958:
- Ազարյան Լ.Ռ., Կիլիկյան մանրանկարչությունը XII-XIII դդ., Ե., 1964:
- Հայկական մանրանկարչություն, Ե., 1967: Ավետիսյան Ա. Ն.,
Հայկական մանրանկարչություն
- Մարտիկյան Ե., Հայկական կերպարվեստի պատմություն, գիրք 1-2, Ե.,
1971–75:
- Ղազարյան Մ., Հայ կերպարվեստը
XVII-XVIII դարերում, գեղանկարչություն Ե., 1974:
- Дурново Л. А., Краткая история древнеармянской живописи, Е., 1957;
- Каменский А. А., Зрителю о живописи, М., 1959;
- Измайлова Т. А., Айвазян М. А., Искусство Армении, М., 1962;
- Недошивин Г. А., Беседы о живописи, 2 изд., перераб., М., 1964;
- Всеобщая история искусств, т. 1–6, М., 1956–66;
- История русского искусства, т. 1-13, М., 1953-69.
- Մանսայան Ն., Հանրակրթության արժեքային համակարգը,
«Մանկավարժություն» գիտամեթոդական վերլուծական ամսագիր:
- Համացանց...

